

Līderības izpausme latviešu valodas un literatūras stundās

Irēna Barone

2026

Līderis ir cilvēks, kurš pats spēj un prot vadīt sevi, savas emocijas un savu dzīvi

“Līderis manī” pamatpārliecības:

1. katrs var būt līderis;
2. katram piemīt izcilība kādā jomā;
3. pārmaiņas sākas ar mani;
4. skolotājs atbalsta skolēnus, lai viņi paši var vadīt savu mācīšanos;
5. svarīgi attīstīt visas piecas personības jomas – intelektuālo, fizisko, emocionālo, garīgo un sociālo.

Līderības izpausme latviešu valodas un literatūras stundās var izpausties dažādos veidos, attīstot skolēnu spēju uzņemties iniciatīvu, sadarboties un atbildīgi iesaistīties mācību procesā

Piemēri:

- **Skolēns uzņemas vadīt grupas darbu, sadala pienākumus un veicina veiksmīgu sadarbību.**
- **Diskusijās par literāriem darbiem skolēns argumentēti pauž savu viedokli, uzklausa citus un palīdz veidot cieņpilnu sarunu.**
- **Sagatavo un prezentē projektu vai pētījumu par literāru darbu, autoru vai valodas jautājumu.**
- **Rosina klasesbiedrus iesaistīties aktivitātēs, piemēram, debatēs, lasīšanas projektos vai radošās rakstīšanas uzdevumos.**
- **Palīdz klasesbiedriem izprast sarežģītākus valodas vai literatūras jautājumus, demonstrējot atbildību un empātiju.**
- **Patstāvīgi meklē papildu informāciju un piedāvā radošus risinājumus uzdevumu izpildei.**
- **Organizē vai vada klases pasākumus, piemēram, literāros lasījumus, dzejas pēcpusdienas vai grāmatu apspriedes.**

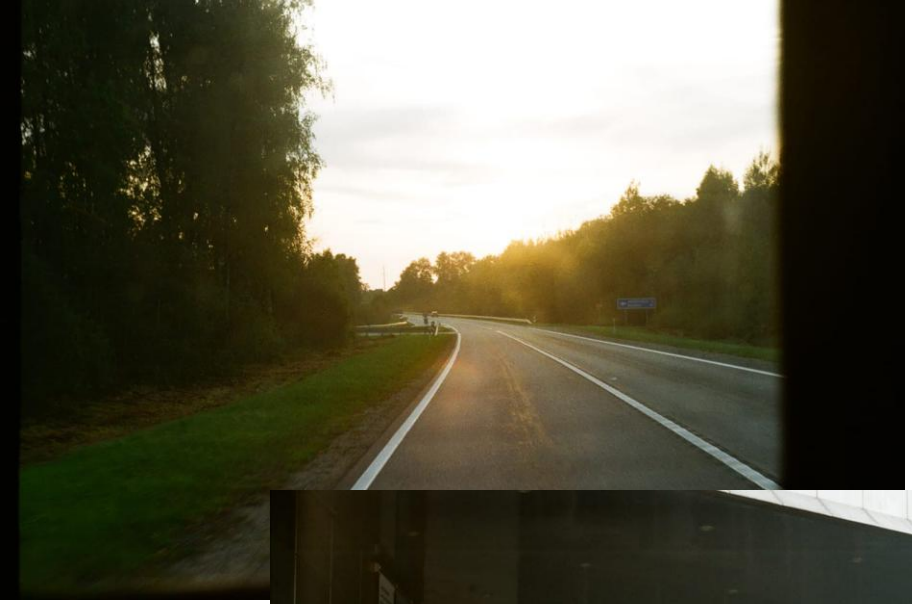

Kā skolotājs var veicināt līderību?

- Piedāvā skolēniem izvēles iespējas un atbildību par mācību procesu
- Organizē sadarbībā balstītus uzdevumus, kuros skolēni pārmaiņus ieņem vadītāja lomu
- Veicina argumentētu diskusiju un kritisko domāšanu
- Mudina skolēnus izvērtēt savu un citu ieguldījumu grupas darbā
- Atbalsta iniciatīvu, radošumu un patstāvīgu lēmumu pieņemšanu

Līderība latviešu valodas un literatūras stundās nav tikai spēja vadīt citus – tā ietver arī atbildību, iniciatīvu, efektīvu komunikāciju, kritisko domāšanu, sadarbību un prasmi ar savu piemēru pozitīvi ietekmēt klases mācību vidi. Šādas prasmes palīdz skolēniem attīstīties ne tikai mācību procesā, bet arī ikdienas dzīvē.

Uzraksti faktos balstītu pašvērtējumu, raksturojot savu vidusskolas posmu JEPVĢ

1.posms

Novērtē konkrēto kritēriju skalā no 0 līdz 10 un uzraksti konkrētus faktus, kas pierāda, pamato konkrēto punktu skaitu! Kā klases vai skolas kontekstā šī rakstura iezīme parādās tavā rīcībā, attieksmē u.tml. (14p.)

Patstāvība

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Līderība

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Mērķtiecība

Sadarbība

Organizētība

Radošums

Individualitāte

2.posms

Uzraksti kopsavilkumu, izmantojot iepriekš apkopotos faktus. Teksta apjoms (70- vārdu). 9p.

3.posms

Uzraksti secinājumu (ieteikumu, rekomendāciju) 1 saliktā teikumā, kāpēc esi (vai neesi) sevi mērķtiecīgi sagatavojis 12. klases mācību procesam. (3p.)

Ja tēma ir **līderība literārajos darbos**, var izmantot efektīvas mācību metodes

Teksta analīze – atrodi epizodes, kur varonis pieņem lēmumus, uzņemas atbildību vai ietekmē citus. Paskaidro, kā tas parāda līderību.

Salīdzināšana – salīdzini divus varoņus vai divus darbus, piemēram, pozitīvu un negatīvu līderi.

Diskusija – pārrunā jautājumus, piemēram: "Vai par līderi piedzimst vai kļūst?" vai "Vai līderim vienmēr jābūt taisnīgam?"

Prāta vētra – pieraksti visas īpašības, kas raksturo labu līderi, un atrodi piemērus literatūrā.

Lomu spēle – izspēlē situāciju no darba, kurā varonis pieņem nozīmīgu lēmumu, un apspried, kādas bija citas iespējas.

Argumentētā eseja vai domraksts – pamato savu viedokli ar piemēriem no literārā darba.

Domu karte – centrā ieraksti "Līderība", bet zaros – līdera īpašības (atbildība, drosme, godīgums, spēja motivēt), pie katras pierakstot piemērus no literatūras.

Tabulas metode – izveido tabulu ar kolonnām: *Varonis – Līdera īpašība – Piemērs no teksta – Secinājums*

Līderības izpausmi var analizēt daudzos literārajos darbos, jo tajos bieži attēloti varoņi, kuri ietekmē citus, uzņemas atbildību vai vada cilvēkus

Daži piemēri:

“Lāčplēsis” – Lāčplēsis ir drosmīgs tautas aizstāvis, kurš iedvesmo citus cīnīties par brīvību. Šeit līderība izpaužas caur drosmi, pašaizliedzību un atbildību.

“Mērnieku laiki” – darbā redzami gan pozitīvi, gan negatīvi līderības piemēri, parādot, kā vara un ietekme var tikt izmantota godprātīgi vai savtīgi

“Nāves ēnā” – ekstremālā situācijā atklājas, kuri spēj uzņemties iniciatīvu un atbildību.

Attiecību līderības principi

Zaudēt/ legūt	**legūt/ legūt**
Zaudēt/ Zaudēt	**legūt/ Zaudēt**

Zemu

Augstu

Drosme

Svarīga nianse: “iegūt–iegūt” literatūrā visbiežāk būs saistīts ar sadarbību, draudzību, kompromisu vai palīdzēšanu, savukārt “iegūt–zaudēt” — ar situāciju, kur viens apzināti vai neapzināti gūst labumu uz otra rēķina

Iegūt–zaudēt - Gēte, “Fausts”. Fausts iegūst zināšanas un pieredzi, taču viņa izvēles rada smagus zaudējumus citiem cilvēkiem, īpaši Grietiņai.

Iegūt–iegūt - Antuāns de Sent-Ekziperī, “Mazais princis”. Attiecībās ar Lapsu abi iegūst — Mazais princis iegūst izpratni par draudzību un atbildību, bet Lapsa iegūst draugu un nozīmīgas attiecības

Iegūt–zaudēt- O. Vailds, “Laimīgais princis”. Palīdzot citiem, princis un Bezdelīga zaudē savas vērtības un pat dzīvību, kamēr citi iegūst. Princis un Bezdelīga dod citiem visu, kas viņiem ir, un tādējādi paši zaudē, lai citi iegūtu.

Iegūt–iegūt - O. Vailds, “Laimīgais princis”. Lai gan sākumā šķiet, ka princis un Bezdelīga zaudē, viņi abi iegūst piepildījumu, palīdzot citiem.

Iegūt–zaudēt - V. Plūdoņa “Eža kažociņš”. Var aplūkot situācijas, kur kāds cenšas iegūt sev labumu, bet tā rezultātā otram rodas zaudējums.

Zaudēt–zaudēt - Vilhelms Šekspīrs, “Romeo un Džuljeta”. Romeo un Džuljetas konflikts ar ģimenēm noved pie traģiska iznākuma — zaudē gan jaunieši, gan viņu ģimenes

Zaudēt–iegūt - Antuāns de Sent-Ekziperī, “Mazais princis”. Varonis atsakās no ierastās dzīves un dodas prom, kaut ko zaudējot, bet iegūstot pieredzi, izpratni un draudzību.

Zaudēt–zaudēt - R. Blaumanis, “Nāves ēnā”.
Konflikti un savstarpējā neuzticēšanās saasina jau tā smago situāciju, radot zaudējumus.

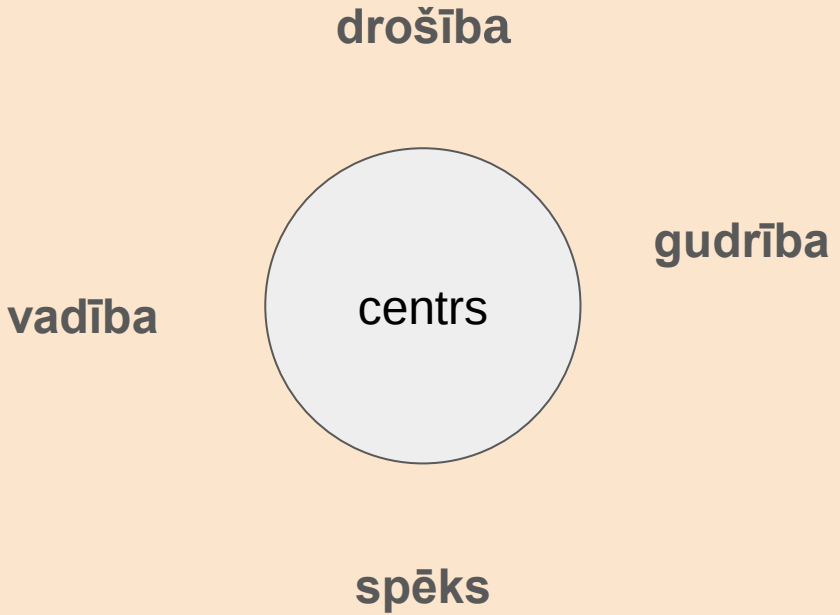
Zaudēt–iegūt - R. Blaumanis, “Salna pavasarī”.
Dažādu varoņu izvēlēs var saskatīt situācijas, kur personiskais zaudējums saistās ar kāda cita ieguvumu.

iegūt–zaudēt-V. Plūdonis. “Atraitnes dēls”.

?.....- ..... - A. Brigadere, “Sprīdītis” .

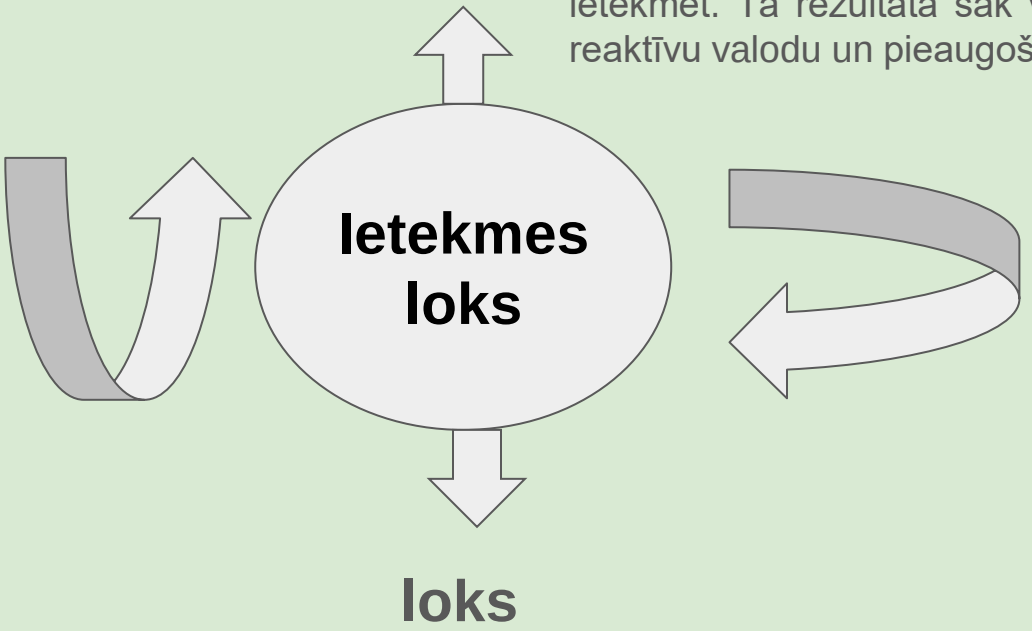
Drošība- vērtību izjūta, identitāte, pašcieņa.
Gudrība- dzīves redzējums, līdzsvara izjūta.
Vadība-dzīves virziena avots, iekšējā uzskatu sistēma.
Spēks- - spēja rīkoties, paveikt. Vitālā enerģija, kas ļauj izdarīt izvēles un pieņemt lēmumus. (2. paradums. *Sāc ar rezultāta vīziju)*

Pozitīva enerģija palielina ietekmes loku

Proaktīvi cilvēki fokusē savas pūles Ietekmes lokā. viņi strādā jomās, kurās var kaut ko mainīt.

Reaktīvi cilvēki fokusē savas pūles Rūpju lokā. Viņi koncentrējas uz citu vājībām, uz apkārtējās vides problēmām, kuras nespēj ietekmēt. Tā rezultātā sāk vainot citus, iegūst reaktīvu valodu un pieaugošu upura izjūtu.

Ar "pozitīva enerģija palielina ietekmes loku" domā līderības principu, ka cilvēka optimisms, labvēlīga attieksme, drosme un spēja iedvesmot citus pamazām ietekmē arvien vairāk cilvēku

Rūdolfs Blaumanis, "Nāves ēnā". Labs piemērs tam, kā cilvēka attieksme ietekmē citus. Sarežģītā situācijā cilvēku rīcība un savstarpējā attieksme maina grupas noskaņojumu.
→ Var analizēt, kā drosme, cerība vai rūpes par citiem ietekmē apkārtējos.

Anna Brigadere, "Maija un Paija". Maija ir ļoti labs piemērs pozitīvai personībai. Viņas dzīvesprieks, spēja saskatīt labo palīdz viņai veidot attiecības ar apkārtējiem.
→ Var teikt: Maija ar savu pozitīvo attieksmi ietekmē cilvēkus sev apkārt, tādējādi viņas ietekmes loks paplašinās.

Kārlis Skalbe, "Kaķīša dzirnavas". Kaķītis, neskatoties uz pārdzīvoto netaisnību, nezaudē labestību. Viņš palīdz citiem un saglabā cilvēcību.
→ Pozitīva attieksme un labestība ietekmē citus cilvēkus, un Kaķīša vērtības kļūst nozīmīgas plašākai sabiedrībai.

Rainis , "Zelta zirgs". Antiņš ir ļoti labs piemērs līderības kontekstā. Viņš sākumā šķiet vājš un nenozīmīgs, tomēr nepadodas, tic sev un sasniedz mērķi. Viņa rīcība ietekmē arī citus.
→ Cilvēka ticība sev un neatlaidība var iedvesmot citus un palielināt viņa ietekmi.

Aspazija, "Sidraba šķidrauts". Var analizēt Gunu kā personību, kura ar savu iekšējo spēku, drosmi un neatkarību ietekmē apkārtējos.
→ Pozitīvā enerģija šeit vairāk izpaužas kā iekšējais spēks un spēja aizstāvēt savas vērtības.

Temats: **Līderības izpausme latviešu tautasdziesmās**

Klase: 8.–10. klase (pielāgojama)

Sasniedzamais rezultāts

Skolēni:

- atpazīst līderības izpausmes latviešu tautasdziesmās;
- raksturo līdera īpašības, lasot tautasdziesmu tekstus;
- argumentē savu viedokli, izmantojot piemērus no tautasdziesmām;
- sadarbojas grupā un prezentē secinājumus.

Nepieciešamie materiāli

- tautasdziesmu izlase;
- darba lapa;
- tāfele vai interaktīvā tāfele;
- līmlapiņas vai digitāla sadarbības platforma.

Ievads (5 min)

Aktivitāte "Kas ir līderis?"

Uz tāfeles veido domu karti:

- atbildība;
- drosme;
- gudrība;
- godīgums;
- spēja palīdzēt;
- piemērs citiem.

Jautājums:

Vai tautasdziesmās var būt sastopami līderi?

Jauno zināšanu apguve (10 min)

Skolotājs īsi skaidro:

- **tautasdziesmās līderība bieži nav saistīta ar varu;**
- **līderis ir tas, kurš ar savu rīcību iedvesmo citus;**
- **līderība izpaužas ģimenē, darbā, kopienā un karā.**

Skolotājs iepazīstina skolēnus ar līdera 7 paradumiem, kopā analizē, meklē piemērus savā ikdienā, kino, literatūrā.

Grupu darbs (15 min)

Katra grupa saņem 2–3 tautasdziesmas

Uzdevumi:

1. **Nosaki, kurš ir galvenais varonis.**
2. **Atrodi līdera īpašības.**
3. **Atrodi vārdus vai rindas, kas to pierāda.**
4. **Izveido secinājumu:**
   "Šajā tautasdziesmā līderība izpaužas..."

Darba lapas tabula:

Tautasdziesma	Līdera īpašība	Teksta pierādījums	Secinājums

Prezentācijas

Katra grupa 2 minūtēs iepazīstina ar secinājumiem

Klase salīdzina:

- **kuras īpašības atkārtojas;**
- **vai visi līderi ir vienādi;**
- **kādas vērtības uzsver tautasdziesmas.**

Refleksija

Skolēni pabeidz teikumus:

- **Šodien uzzināju...**
- **Mani pārsteidza...**
- **Līderim ir svarīgi...**

Vai arī izmanto "luksofora metodi":

- 🟢 **saprotu;**
- 🟡 **vēl jāpadomā;**
- 🔴 **nepieciešama palīdzība.**

Vērtēšana

Formatīvā vērtēšana:

- līdzdalība diskusijā;
- argumentēti secinājumi;
- sadarbība grupā;
- prezentācijas kvalitāte.

Starpdisciplinārā saikne

- sociālās zinības (līderība un pilsoniskā līdzdalība);
- vēsture (latviešu kultūras mantojums);
- kultūras izpratne un pašizpausme.

Mājasdarbs

Izvēlies vienu tautasdziesmu un 120–150 vārdos paskaidro:
"Kā šajā tautasdziesmā izpaužas līderība un kāpēc šīs īpašības ir nozīmīgas arī mūsdienās?"

Šāds stundas plāns veicina ne tikai literārā teksta analīzi, bet arī skolēnu kritisko domāšanu, sadarbības prasmes un izpratni par līderību kā vērtību latviešu tradicionālajā kultūrā.

Kuras tautasdziesmas piedāvāt?

Līderības tēmai vispiemērotākās ir tautasdziesmas, kurās atklājas **darba tikums, atbildība, drosme, gudrība, rūpes par citiem un spēja būt par paraugu**, **ģimenes vērtības, saimnieka un saimnieces būtība, kara dziesmu saturs (drosme un atbildība).**

Šie teksti dod iespēju skolēniem secināt, ka **latviešu tautasdziesmās līderis nav tas, kuram ir vislielākā vara, bet gan tas, kurš ir čakls, gudrs, godīgs, drosmīgs un ar savu rīcību iedvesmo citus.**

1. Par darba tikumu

Kas agri ceļas, agri ceļas,
Tam Dieviņš palīdzēja.

Var analizēt:

- iniciatīvu;
- atbildību;
- mērķtiecību;
- līderis rāda piemēru ar savu darbu

2. Par gudrību

Gudrs bija tēva dēls,
Gudri savu darbu dara.

Var analizēt:

- gudrību kā līdera īpašību;
- prasmi pieņemt pārdomātus lēmumus

3. Par drosmi un Tēvzemi

Kara dziesmu ciklā bieži sastopamas tautasdziesmas, kurās jauneklis dodas karā, aizstāv savu zemi vai uzņemas atbildību.

Piemēram:

Ai, bagāta man zemīte
Par visām zemītēm.

Var runāt par:

- patriotismu;
- drosmi;
- kalpošanu kopienai

4. Tautasdziesmās tēvs un māte bieži attēloti kā autoritātes

Piemēram:

Tēvs man deva padomiņu,
Māte labu audzināja.

Diskusija:

- Vai līderība sākas ģimenē?
- Kā vecāki kļūst par piemēru?

5. Par kopīgu darbu. Daudzās siena pļaujas un talku dziesmās redzams, ka kopīgā darbā kāds uzņemas iniciatīvu.

Analizē:

- sadarbības līderību;
- spēju saliedēt citus

6. Par saimnieku un saimnieci

Daudzas tautasdziesmas raksturo labu saimnieku

Piemēram:

Labs saimnieks, laba maize,
Laba maize ēdējiem.

Saruna:

- Vai labs vadītājs rūpējas par citiem?
- Ko nozīmē būt saimniekam?
- Kādas īpašības piemīt labam saimniekam?

Svarīgi: izvēloties konkrētus tekstus stundai, ieteicams ņemt tos no uzticama krājuma (piemēram, *Latviešu dainām* vai digitālās **Dainu skapja** datubāzes), jo tautasdziesmām ir daudz variantu, un atsevišķas rindas dažādos izdevumos var atšķirties.

Ingas Ābeles lugā "Tumšie brieži" līderība nav attēlota kā vara vai autoritāte, bet gan kā spēja uzņemties atbildību un ietekmēt citus sarežģītās situācijās

To var raksturot šādi:

- **Alfs** ir ģimenes galva un formālais līderis. Viņš pieņem lēmumu nokaut briežus, lai glābtu ģimenes finansiālo stāvokli. Šis lēmums parāda viņa atbildības sajūtu, taču vienlaikus arī grūtības vadīt ģimeni, jo viņš bieži ir neizlēmīgs un nespēj vienot tuviniekus.
- **Ria** izpauž cita veida līderību – viņa drosmīgi aizstāv savus uzskatus un pretojas tēva lēmumam, izlaižot briežus brīvībā. Viņas rīcība ierosina pārmaiņas un liek pārējiem pārdomāt savas vērtības.
- Lugā redzams, ka **patiesa līderība nav saistīta tikai ar pavēļu došanu**, bet arī ar spēju uzņemties sekas, aizstāvēt savus principus un meklēt risinājumus pat ļoti sarežģītās situācijās.

Secinājums: Inga Ābele lugā parāda, ka līderība var izpausties dažādi. Alfs pārstāv tradicionālu līdera lomu, balstītu atbildībā par ģimeni, savukārt Ria iemieso morālu līderību – drosmi aizstāvēt savas vērtības un rosināt pārmaiņas. Tādējādi autore uzsver, ka īsts līderis nav tikai tas, kurš pieņem lēmumus, bet arī tas, kurš spēj iedvesmot citus un uzņemties atbildību par savas rīcības sekām.

Esi sinerģisks. Radošās sadarbības principi

Par savu ceļvedi es ņemu svētā cerību:

Būtiskās lietās- vienotību,

Svarīgās lietās- dažādību,

Visās lietās- cēlsirdību.

Prezidenta Džordža Buša inaugurācijas uzruna

R.H.Rīvza fabula "Dzīvnieku skola"

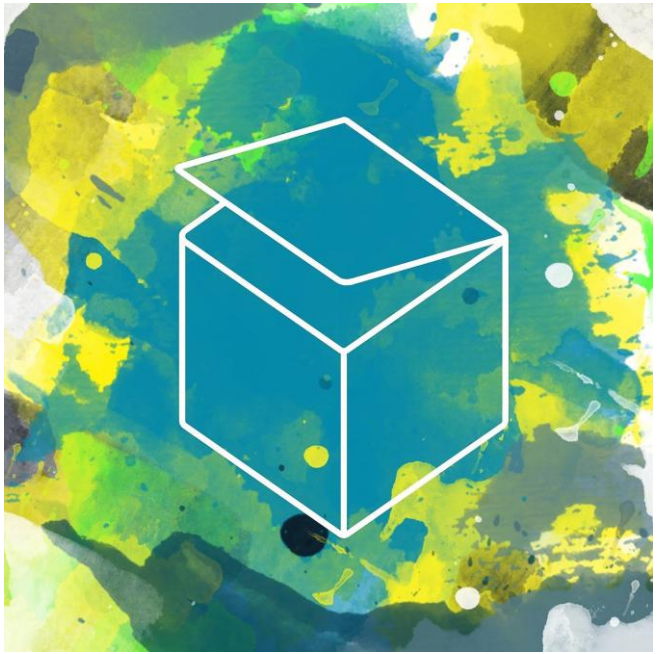
Sasaistot Stīvena Koveja 7 paradumus ar latviešu literatūras darbiem

Koveja princips	Latviešu literatūras darbs	Tēls	Kā princips izpaužas?
1. Esi proaktīvs	R. Blaumanis – “Nāves ēnā”	Grīntāls un citi zvejnieki	Sarežģītā situācijā cilvēkiem jāuzņemas atbildība par savu rīcību un jāpieņem lēmumi, nevis tikai jāgaida, ka situācija atrisināsies pati.
2. Sāc ar beigu rezultātu	Rainis – “Zelta zirgs”	Antiņš	Antiņš tiecas sasniegt konkrētu mērķi — iegūt Saulcerīti. Mērķis palīdz viņam nepadoties, neskatoties uz šķēršļiem.
3. Svarīgāko dari vispirms	A. Brigadere – “Sprīdītis”	Sprīdītis	Sprīdītis dodas pasaulē, lai meklētu laimi, un viņa rīcību nosaka svarīgais mērķis — atrast savu vietu dzīvē.
4. Domā “iegūt–iegūt”	K. Skalbe – “Kaķīša dzirnavas”	Kaķītis	Kaķītis palīdz citiem un saglabā labestību. Viņš nerīkojas tikai sava labuma dēļ — ieguvēji ir arī citi.
5. Vispirms centies saprast, pēc tam – lai saprot tevi	A. Brigadere – “Dievs. Daba. Darbs.”	Annele	Annele pasauli iepazīst, vērojot cilvēkus un dabu. Darbā var analizēt, cik svarīga ir spēja ieklausīties un izprast citus.
6. Veido sinerģiju	R. Blaumanis – “Nāves ēnā”	Zvejnieki	Cilvēki ir spiesti sadarboties un meklēt kopīgu risinājumu. Kopīga rīcība var dot vairāk nekā katra cilvēka darbība atsevišķi.
7. “Asini zāģi” – rūpējies par sevis pilnveidošanu	V. Plūdonis – “Atraitnes dēls”	Atraitnes dēls	Zināšanas, mācīšanās un vēlme attīstīties kļūst par svarīgu varoņa dzīves daļu.

7.paradums. Uzasini zāģi!

Tavs solījums laimīgākai dzīvei

Man noteikti izdosies, un es sev uzdāvināšu …..

Es turēšu sev doto solījumu-

Es apsolos sevi motivēt …..

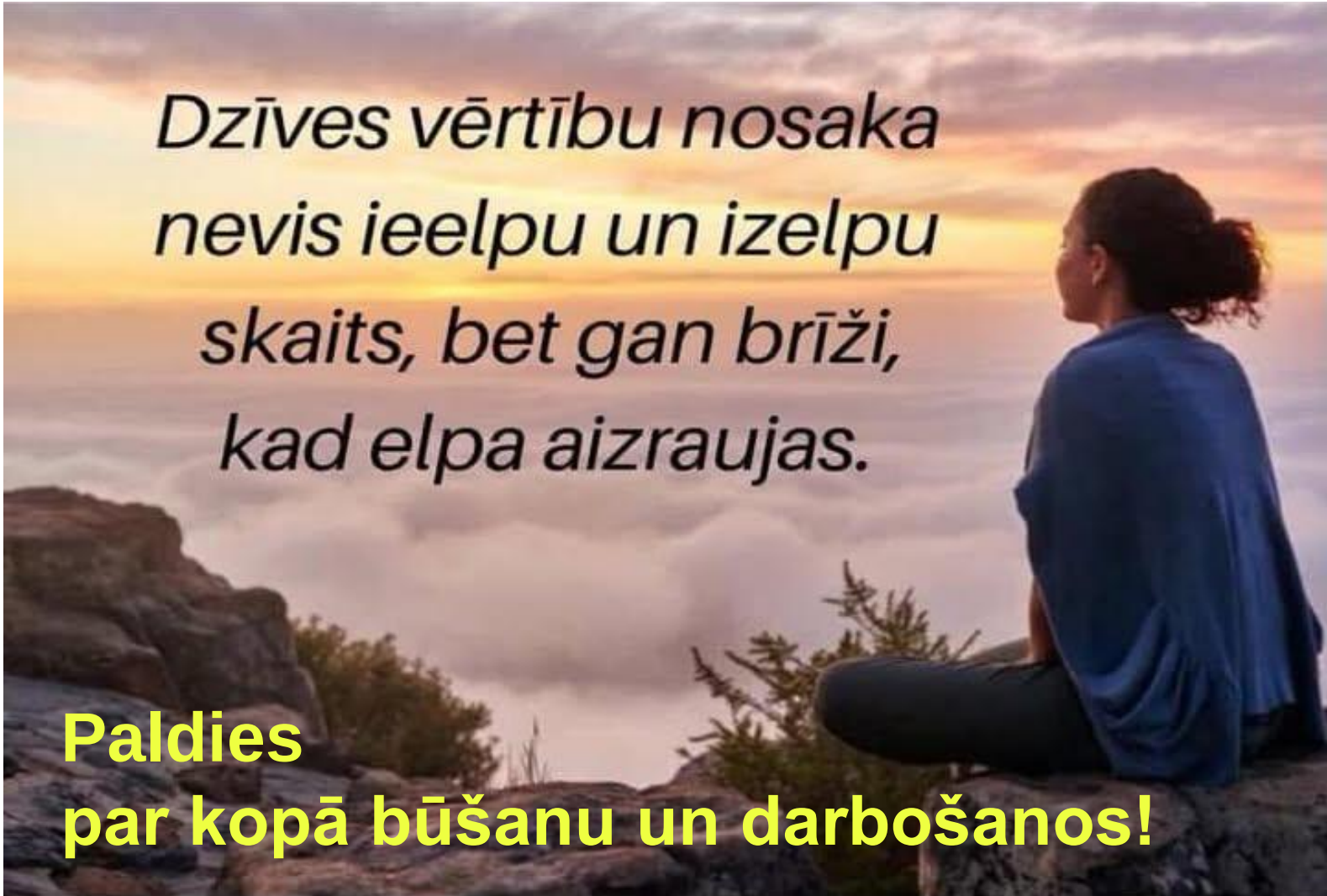
Es dalīšos savā dzīves piedzīvojumā ……

Veco durvju aizvēršana noved pie jaunu, skaistu, košu un interesantu durvju atvēršanas. Un pat uzsistie zilumi, puni, rētas un skrambas...vairs nesāp, bet transformējas un pārvēršas par skaistu pieredzi, par kuru tu pasaki paldies un ej tālāk pretī jauniem sapņiem un jauniem cilvēkiem.

Bet pats interesantākais ir tas, ka mūsu sirdij piemīt fantastiska spēja nesasalt un nesastingt, bet tieši otrādi...pukstēt vēl stiprāk!!!

Dzīves vērtību nosaka
nevis ieelpu un izelpu
skaits, bet gan brīži,
kad elpa aizraujas.
Paldies
par kopā būšanu un darbošanos!